

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.035.6

Вікторія Перевознюк

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ORCID ID 0000-0001-9225-3459

DOI 10.24139/2312-5993/2025.02/211-220

ДОСВІД КРАЇН БАЛТІЇ З УПРОВАДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

У статті осмислено впровадження локально орієнтованої освіти у країнах Балтії в аспекті подальшої імплементації в українську освіту. Обґрунтовано, що локально орієнтована освіта, яка побудована на міцному зв'язку з територіальною громадою, на залученні школярів до розв'язання реальних місцевих проблем, надає широкі можливості для виховання патріотизму, турботи про рідний край, любові до рідної мови, національної культури і мистецтва. Виявлено причини популярності локально орієнтованої освіти, які полягають, передусім в тому, що вона максимально враховує національне, регіональне і ментальне розмаїття, адже учні навчаються на тому матеріалі, який їх безпосередньо оточує. Показано, що локально орієнтована освіта має низку позитивних ефектів, серед яких головним є підвищення мотивації завдяки актуалізації навчального матеріалу.

З'ясовано, що кожна з країн Балтії обрала власний шлях упровадження локально орієнтованої освіти. Вибір залежав від тих проблем, які країна вважала найбільш актуальними. Для Естонії ними стали необхідність інноваційного розвитку та екологічні проблеми, Литва додала ще проблему з демографією. Латвія обрала як найважливіші проблеми суттєві відмінності в якості життя різних регіонів і зникнення регіональних мов.

Доведено, що для української освітньої системи осмислення і врахування досвіду країн Балтії в аспекті імплементації педагогічного підходу локально орієнтованої освіти є дуже важливим. Наша країна стикнулася з усіма тими викликами, що і балтійські країни. Освітні втрати, спричинені бойовими діями, повітряними тривогами, руйнуванням закладів освіти, потребують на системне подолання. Локально орієнтована освіта має необхідний інструментарій для вирішення цих проблем. Зазначено, що упровадження цього педагогічного підходу має позитивний вплив на територіальну громаду в цілому.

Ключові слова: *локально орієнтована освіта, педагогіка місця, країни Балтії, євроінтеграція, педагогічні інновації, зв'язки школи і територіальної громади, подолання освітніх втрат.*

Постановка проблеми. Педагогіка місця або локально орієнтована освіта (Place-based Education) є популярним педагогічним підходом, який виник у США, а зараз активно розвивається у багатьох країнах різних частин світу. Причини популярності локально орієнтованої освіти полягають, передусім, в тому, що вона максимально враховує національне, регіональне і ментальне розмаїття, адже учні навчаються на тому матеріалі, який їх безпосередньо оточує. Вони вивчають

географічні, геологічні та біологічні особливості місця проживання, мову, літературу, історію, традиції, ремесла, побутові звичаї рідного краю. Локально орієнтована освіта має низку позитивних ефектів, серед яких головним є підвищення мотивації завдяки актуалізації навчального матеріалу.

Освітня галузь України потребує на інноваційні підходи і методики. Становлення НУШ, до базових принципів якої належить компетентнісний підхід, вимагає суттєвого перегляду переліку педагогічних інновацій, розширення їх за рахунок досягнень сучасної світової педагогіки. Традиційні підходи до навчання не повною мірою відповідають концепції НУШ, яка передбачає розкриття творчого та інтелектуального потенціалу дитини, розвиток емоційного інтелекту, лідерських якостей, навичок комунікації і роботи в команді.

Локально орієнтована освіта якнайкраще відповідає цим вимогам, адже вона ґрунтується на міжпредметній інтеграції і проєктному навчанні. До того ж російсько-українська війна довела надзвичайну важливість національно-патріотичного і громадянського виховання. Локально орієнтована освіта, яка побудована на міцному зв'язку з територіальною громадою, на залученні школярів до розв'язання реальних місцевих проблем, надає широкі можливості для виховання патріотизму, турботи про рідний край, любові до рідної мови, національної культури і мистецтва.

Для успішного упровадження локально орієнтованої освіти в українську шкільну освіту доцільним є використання досвіду країн зі схожим бекграундом, тобто країн пострадянського простору, які, подібно до України, мають долати наслідки колоніалізму, формувати національну ідентичність і відроджувати власну культуру. Такими країнами зі схожим історичним минулим є країни Балтії – Естонія, Латвія і Литва. Їм поталанило стати повноправними членами ЄС, тому локально орієнтована освіта вже активно розвивається. Варто зазначити, що специфіка упровадження локально орієнтованої освіти у балтійських країнах досі не ставала предметом наукових досліджень, що і зумовлює актуальність цієї розвідки.

Аналіз актуальних досліджень. Засновниками локально орієнтованої освіти є всесвітньовідомі вчені і водночас педагогіки-практики Д. Грюневальд, Дж.Сміт, Д. Собель та інші, історичний екскурс щодо становлення і розвитку педагогічного підходу репрезентований у студії Дж. Сміта (Smith, 2016). Д. Грюневальд і Дж.

Сміт обґрунтовують важливість локально орієнтованої освіти для подолання негативних наслідків глобалізації (Gruenewald, Smith, 2014). Д. Мік розглядає локально орієнтовану освіту в контексті сталого розвитку (Meek, 2011). Р. Ніколь акцентує зв'язок цього педагогічного підходу з екологічним рухом і зеленими технологіями, адже локально орієнтована освіта спрямована на виховання свідомого ставлення до навколишнього середовища (Nicol, 2020). Взаємозалежність і взаємовплив між специфікою місцевості і мешканців та педагогікою досліджує Д. Опп (Opp, 2013). Згідно з визначенням, запропонованим Дж. Смітом і Д. Собелем, педагогіка місця є процесом використання місцевої громади та навколишнього середовища як відправної точки для викладання мовного мистецтва і літератури, математики, суспільствознавства, природознавства та інших предметів у межах навчальної програми (Smith, Sobel, 2010). Н. Мак-Кленен визначає умови використання громади як навчального середовища (McClennen, 2016). К. Нельсон-Денлі досліджує поєднання між предметної інтеграції з проектним навчанням як базовий принцип локально орієнтованої освіти (Nelson-Danley, 2020).

Серед основних результатів локально орієнтованої освіти вчені називають підвищення мотивації учнів до навчання, формування ціннісних орієнтацій, спрямованих на національно-культурне відродження рідного краю і країни в цілому, розвиток продуктивної співпраці між школою та громадою, активне залучення місцевої спільноти (зокрема, органів місцевого самоврядування і громадських організацій) до освітнього процесу. Д. Грюневальд і Д. Сміт наполягають на тому, що необхідно подолати ізоляцію традиційного шкільного навчання від громадського життя, формулюючи це таким чином: «Стіни шкіл мають стати більш проникними, а місцеве співробітництво та допоміжні структури мають бути підтримувані, щоб освіта насправді стала громадською» (Gruenewald, Smith, 2014, с. 24).

Актуальними для нашої розвідки є наукові праці, які розкривають особливості упровадження локально орієнтованої освіти у країнах Балтії, зокрема Л. Балтіни (Baltiņa, 2014), Т. Левітас (Levitas, 2016), С. Мартени і Г. Мартен (Martena, Marten, 2024), С. Немержицькі, К. Лоогми, Е. Хейнли та Е. Ейзеншмідт (Nemeržitski, Loogma, Heinla & Eisenschmidt, 2013), Г. Уппін, К. Норман, А.-М. Някк, Л. Арескоуг, І. Тимошук, С. Корнер і Е. Льофстрьом (Uppin, Norrman., Näkk, Areskoug, Timoštšuk, Corner, Löfström, 2023).

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити специфіку впровадження локально орієнтованої освіти у країнах Балтії в аспекті подальшої імплементації в українську освіту.

Методи дослідження. Окрім загальнонаукових методів, у дослідження використано описовий і компаративний методи.

Виклад основного матеріалу. Країни Балтії у процесі євроінтеграції стикнулися із системними проблемами, причини яких криються у радянському минулому. Основними з цих проблем є занепад національної мови і культури (насильницька культурна і мовна асиміляція, насадження російської мови), а також диспропорційні індустріалізація та урбанізація, які призвели до суттєвого зменшення сільського населення і зникнення багатьох сіл і невеличких містечок (відбулося спустошення цілих територій).

Найбільших втрат у цьому аспекті серед країн Балтії зазнала Латвія. Хоча однією з цілей вступу Латвії до ЄС був стабільний розвиток всієї країни з метою підвищення добробуту і якості життя не тільки в Ризі, а й в інших регіонах і сільській місцевості, в Латвії досі спостерігаються суттєві регіональні відмінності. Соціально-економічні показники в більшості регіонів Латвії все ще нижчі за середні показники по ЄС, що ставить питання про ефективність політики регіонального розвитку в країні (Baltīņa, 2014).

З метою більш ефективного спрямування наявних фінансових ресурсів на досягнення цілей розвитку території цілей розвитку території, дедалі більшого значення набувають різноманітні мережі співробітництва освітніх закладів, інституцій ЄС, громадських організацій тощо. Передбачається, що установи та організації, що беруть участь у різних проектах з метою поширення своїх знань, набуття нових та запозичення зразків передового досвіду, більш схильні бачити можливості та мобілізувати свої ресурси для сприяння регіональному розвитку.

Політика регіонального розвитку ЄС поступово переходить від зменшення регіональних диспропорцій до регіонального розвитку. Роль та участь регіональних та місцевих органів влади у політиці регіонального розвитку зростає. Глобальні зміни та виклики зумовлюють зростаючу потребу в розробці більш ефективних інструментів політики регіонального розвитку, які б сприяли зростанню та підвищенню якості життя населення (Baltīņa, 2014).

Підхід, орієнтований на місце, є стратегічним, адже він спрямований на розвиток територіальних ресурсів. Саме з метою

розвитку конкретних територій і сільської місцевості у Латвії, як зазначає Л. Балтіна, упроваджується локально орієнтована освіта (Baltina, 2014). Реалізація цього підходу відкриває нові можливості, надає поштовх для розвитку сільських шкіл – на їхній базі організуються суспільні простори, культурно-просвітницькі коворкінги, хаби для упровадження різноманітних ініціатив.

Локально орієнтована освіта у Латвії використовується також для збереження регіональних мов, тобто мов національних меншин. Такою мовою є латгальська. Про це йдеться у розвідці С. Мартени і Г. Мартен (Martena & Marten, 2024), у якій обговорюються способи поєднання вивчення регіональної мови з навчальними процесами, пов'язаними з конкретними місцями.

Науковці пропонують дослідження мовного ландшафту та упровадження навчання, орієнтованого на місцевість. Вони міркують над тим, яким чином місцеві багатомовні та соціокультурні реалії, визначені в мовному ландшафті, можуть збагатити дисциплінарний зміст регіонального викладання мов, а також підвищити рівень мовної обізнаності та активності учнів. Також визначаються шляхи використання локально орієнтованої освіти для розвитку регіональних мов (Martena & Marten, 2024).

С. Мартена і Г. Мартен досліджують передумови упровадження локально орієнтованої освіти у сільських школах, роль латгальської мови у публічному просторі, а також методики навчання латгальської мови у закладах середньої освіти Латгалії (Martena & Marten, 2024).

Дослідники надають пропозиції щодо того, як перетворити громаду на клас, а також як привести громаду до класу, використовуючи цифрові ресурси, наприклад, мовні корпуси. Вони пропонують набір компонентів, які впливають на локально орієнтовану освіту для розвитку грамотності регіональною допоміжною мовою і які можуть бути взяті до уваги при підготовці освітніх проєктів (Martena & Marten, 2024).

В Естонії локально орієнтована освіта розвивається, передусім, з метою підвищення інноваційності навчання, а саме – розвитку між предметної інтеграції для створення цілісного світогляду учнів і проєктного навчання як основи формування загальних компетентностей. У розвідці С. Немержицькі, К. Лоогми, Е. Хейнли та Е. Ейзеншмідт досліджуються фактори, які можуть сприяти імплементації цього педагогічного підходу. Дослідники відзначають

взаємодію між громадою та освітою та залучення стейкхолдерів до освітнього процесу, а також потребу і свободу інновацій як ключові фактори успіху інноваційної діяльності вчителів (Nemeržitski, Loogma, Heinla & Eisenschmidt, 2013).

Естонська модель упровадження локально орієнтованої освіти формується під впливом скандинавської педагогіки, передусім фінської та шведської. На це звертають увагу Г. Уппін, К. Норман, А.-М. Някк, Л. Арескоуг, І. Тимошук, С. Корнер і Е. Льофстрьом (Uppin, Norrman., Näkk, Areskoug, Timoštšuk, Corner, Löfström, 2023). Скандинавська модель передбачає акцент на природі, вихованні екологічної культури. Учням пропонуються тривалі прогулянки, екскурсії до природних об'єктів, навчання поза межами школи. Розробка програм та завдань для такого навчання вимагає від учителів певної обізнаності у природничих науках, знань та навичок з екології та безпеки життєдіяльності (Uppin, Norrman., Näkk, Areskoug, Timoštšuk, Corner, Löfström, 2023).

Литва має свою специфіку щодо цілей упровадження локально орієнтованої освіти. Держава намагається поліпшити демографічну ситуацію, скоротити відтік населення, передусім, молодого. Локально орієнтована освіта прищеплює любов до рідного краю, тому вона може стати ключем вирішення цих проблем.

У Литві локально орієнтована освіта упроваджується завдяки створенню спеціальної освітньої програми «Школи тисячоліття», до якої долучилися понад 50 муніципалітетів (Millennium Schools Programme in Lithuanian schools – a boost for positive change, 2023).

Програма передбачає багатоаспектне дослідження рідного міста. Наприклад, у межах проекту «Я і моє місто» учні досліджують історію міста, відвідують різні історико-культурні пам'ятки, підприємства та муніципалітет, рахують мости через річки, їхню довжину та ширину, планують перспективні зміни в інфраструктурі міста, зокрема, які потрібно створити креативні простори, рекреаційні зони, спортивні майданчики тощо (Millennium Schools Programme in Lithuanian schools – a boost for positive change, 2023).

Освітні заклади литовського міста Паневежис взяли участь в ініціативі «Паневежис: серія викликів». Учні виконували проект зі створення візуалізації еко-ферми, а також брали участь у програмі «Місяць технологічного прогресу». Учні стали активними учасниками проекту і відкрили для себе способи заощадження тепла. Проектна діяльність забезпечила зв'язок змісту навчання з реальним життям

(Millennium Schools Programme in Lithuanian schools – a boost for positive change, 2023).

Проект під назвою «Вільнюс – відкрита школа» отримав технічну допомогу та консультації від некомерційної організації Bloomberg Philanthropies. Проект сприяє розвитку змішаного навчання та поєднанню традиційних занять у школі з проектним навчанням. Він передбачає проведення занять у міських музеях, парках та інших публічних просторах (City Streets As School Rooms, 2022).

У межах проекту учням пропонується користуватися віртуальною класною бібліотекою. Різні освітні середовища сприяють залученню учнів та мотивують їх застосовувати свої навички у різноманітних видах діяльності. Під час розробки проекту змішана освітня модель була протестована у п'яти школах Вільнюса. Учні мали можливість випробувати міські простори як шкільні кабінети: уроки біології та фізики були організовані в найстарішому парку Вільнюса. Уроки географії, фізкультури та англійської мови проводилися в кінотеатрі, де учні дивилися фільм про зміну клімату і грали в ньому (City Streets As School Rooms, 2022).

Творча команда проекту також поєднує технології з практичним досвідом за межами шкіл, щоб збалансувати спричинені пандемією освітні та соціальні втрати. Навчання у різних середовищах зі змістовними завданнями підтримує інтерес до процесу набуття нових знань і навичок (City Streets As School Rooms, 2022).

Отже, кожна з країн Балтії підходить до упровадження локально орієнтованої освіти по-своєму. Специфіка залежить від викликів, з якими стикається країна, і стратегією пошуку зовнішньої допомоги. Систематизація досвіду упровадження локально орієнтованої освіти в Латвії, Естонії та Литві подана у табл. 1.

Таблиця 1

**Специфіка упровадження локально орієнтованої освіти
у Латвії, Естонії та Литві**

Країна	Проблеми, які вирішуються шляхом упровадження локально орієнтованої освіти	Зовнішні стейкхолдери
Латвія	суттєві відмінності в якості життя різних регіонів; зникнення регіональних мов	інституції ЄС
Естонія	необхідність інноваційного розвитку, екологічні проблеми	країни-партнери

Литва	демографічні проблеми, необхідність інноваційного розвитку, екологічні проблеми	некомерційні організації
-------	---	--------------------------

Упровадження локально орієнтованої освіти, як засвідчує досвід балтійських країн, призводить до позитивних змін. Нетрадиційні уроки, уроки поза класом і за межами школи є дуже популярними і цікавими для учнів, вони полегшують засвоєння, розуміння і запам'ятовування учнями навчального матеріалу.

Для української освітньої системи осмислення і врахування досвіду країн Балтії в аспекті імплементації педагогічного підходу локально орієнтованої освіти є дуже важливим. Наша країна стикнулася з усіма тими викликами, що і балтійські країни. Демографічні втрати, екологічні проблеми, необхідність пришвидшення розвитку технологій, розрив між рівнем життя різних регіонів, проблеми мов національних меншин є актуальними для України. З початком російсько-української війни вони вирости в рази. Освітні втрати, спричинені бойовими діями, повітряними тривогами, руйнуванням закладів освіти, потребують на системне подолання. Локально орієнтована освіта має необхідний інструментарій для вирішення цих проблем. Варто також зазначити, що упровадження цього педагогічного підходу має позитивний вплив на територіальну громаду в цілому. Коли мешканці міста бачать інтерес школи до життя громади, вони з більшою довірою ставляться до неї. Це стає аргументом на користь того, щоб залишатися в Україні, брати участь у її захисті і післявоєнній відбудові.

Висновки. Країни Балтії пройшли шлях євроінтеграції, ставши успішними членами ЄС. Реформування торкнулося усіх сфер діяльності держав, зокрема й освіти. Упровадження нових інноваційних підходів допомогло освітнім системам Естонії, Латвії та Литви подолати відставання. Серед педагогічних інновацій важливе місце посідає локально орієнтована освіта, сутність якої полягає у тому, що навчання проводиться на місцевому матеріалі завдяки налагодженню системних зв'язків між школою і територіальною громадою. Аналіз показав, що кожна з країн Балтії обрала власний шлях упровадження локально орієнтованої освіти. Вибір залежав від тих проблем, які країна вважала найбільш актуальними. Для Естонії ними стали необхідність інноваційного розвитку та екологічні проблеми, Литва додала ще проблему з демографією. Латвія обрала як найважливіші

проблеми суттєві відмінності в якості життя різних регіонів і зникнення регіональних мов.

Перспективи подальших наукових розвідок. Подальші дослідження передбачають аналіз упровадження педагогічного підходу локально орієнтованої освіти в країнах Центральної Європи, зокрема у Польщі, Угорщині, Чехії та Словаччині.

ЛІТЕРАТУРА

- Baltiņa, L. (2014). A Place-Based Approach in EU Regional Development and Its Application in Latvia. *Baltic Journal of European Studies*, 4, 1 (16), 34–53. <https://doi.org/10.2478/bjes-2014-0003>
- City Streets As School Rooms: Vilnius' Idea to Convert to City-Wide School Received 1 Million Dollar Award.* (2022). Retrieved from: <https://www.govilnius.lt/images/649e706ed1a0752e05d83085>
- Gruenewald, D. A., Smith, G. A. (2014). *Place-based education in the global age: Local diversity*. New York, NY: Psychology Press.
- Levitas, T. (2016). *School Education in Estonia*. Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD).
- Martena, S., Marten, H. F. (2024). When the parish turns into a classroom: teaching pluriliteracies in regional collateral languages through place-based education (the case of Latgalian). *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 46(3), 620–636. <https://doi.org/10.1080/01434632.2024.2348604>
- McClennen N. (2016). Place-Based Education: Communities as Learning Environments. *Getting Smart*. Retrieved from: <https://www.gettingsmart.com/2016/05/09/place-based-educationcommunities-as-learning-environments/>
- Meek D. (2011). Place-based education. In J. Newman (Ed.), *The SAGE reference series on green society toward a sustainable future: Green education: An A-to-Z guide*, 292–293. Retrieved from: <http://knowledge.sagepub.com.ezproxy.library.ubc.ca/view/greeneducation/n88.xml>
- Millennium Schools Programme in Lithuanian schools – a boost for positive change.* (2023). Retrieved from: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/en/naujienos/millennium-schools-programme-in-lithuanian-schools-a-boost-for-positive-change/>
- Nelson-Danley, K. (2020). Promoting Interdisciplinary Studies Using Project-Based Learning. *Teachhub*. Retrieved from: <https://www.teachhub.com/teaching-strategies/2020/10/promoting-interdisciplinary-studies-using-project-based-learning/>
- Nemeržitski, S., Loogma, K., Heinla, E. and Eisenschmidt, E. (2013). Constructing model of teachers' innovative behaviour in school environment. *Teachers and Teaching*, 19(4), 398–418. <https://doi.org/10.1080/13540602.2013.770230>
- Nicol, R. (2020). Deepening our attachment to nature through place-based education. In S. J. A. Karppinen, M. Marttila, & A. Saaranen-Kauppinen (Eds.), *Outdoor Adventure Education in Finland: Pedagogical and Didactic Perspectives*, 176–185.
- Orr, D. (2013). Place and pedagogy. *NAMTA Journal*. Vol. 38(1), 183.

Smith, G. A. (2016). *The Past, Present and Future of Place-Based Learning*. Retrieved from: <https://www.gettingsmart.com/2016/11/03/past-present-and-future-of-place-based-learning/>.

Smith, G. A., Sobel, D. (2010). *Place-and community based education in schools: Sociocultural, Political, and Historical Studies in Education*. New York, NY: Routledge.

Uppin, H., Norrman, K., Näkk, A.-M., Areskoug L., Timoštšuk I., Corner S. and Löfström E. (2023). Learning to Teach in Out-of-University and Out-of-School Environments in Primary Teacher Education in Estonia, Finland, and Sweden. *CEPS Journal*. <https://doi.org/10.26529/cepsj.1564>

SUMMARY

Perevozniuk Viktoriia. The experience of the Baltic countries in implementing Place-based education.

The article analyses the introduction of [Place-based education](#) in the Baltic States in terms of its further implementation in Ukrainian education. It is substantiated that [Place-based education](#), which is based on a strong connection with the territorial community, on the involvement of students in solving real local problems, provides ample opportunities for fostering patriotism, care for the native land, love for the native language, national culture and art. The reasons for the popularity of [Place-based education](#) are identified, which lie primarily in the fact that it takes into account national, regional and mental diversity to the maximum extent possible, because students learn from the material that directly surrounds them. It is shown that [Place-based education](#) has a number of positive effects, among which the main one is an increase in motivation due to the actualization of educational material.

It has been found that each of the Baltic countries has chosen its own way of implementing [Place-based education](#). The choice depended on the problems that the country considered most urgent. For Estonia, these were the need for innovative development and environmental issues, while Lithuania added the problem of demography. Latvia chose significant differences in the quality of life in different regions and the disappearance of regional languages as the most important problems.

It is proved that it is very important for the Ukrainian educational system to understand and take into account the experience of the Baltic countries in terms of implementing the pedagogical approach of [Place-based education](#). Our country has faced all the same challenges as the Baltic countries. The educational losses caused by hostilities, air raids, and the destruction of educational institutions need to be systematically addressed. [Place-based education](#) has the necessary tools to solve these problems. It is noted that the introduction of this pedagogical approach has a positive impact on the territorial community as a whole.

Key words: [Place-based education](#), pedagogy of place, Baltic countries, European integration, pedagogical innovations, links between school and territorial community, overcoming educational losses.